

Л. Смаровоз, директор Чаплинської спеціалізованої школи № 1 смт. Чаплинка Херсонської обл.
Н. Харченко, заст. директора з НМР
Л. Харченко, заст. директора з експериментальної роботи

ОСВІТНІЙ МОНІТОРИНГ ЯК МЕХАНІЗМ АДАПТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ШКОЛОЮ

Анотація. *Стаття присвячена створенню розвивального, творчого освітньо-виховного середовища в школі. Авторами розроблено модель випускника як орієнтира навчально-виховної діяльності школи у перспективі, визначено стратегії діяльності Чаплинської спеціалізованої школи № 1 через концепцію її розвитку, визначено пріоритети навчально-виховної роботи на кожному з етапів.*

Ключові слова: освітньо-виховне середовище в школі, навчально-виховна робота, модель випускника, моніторинг.

Аннотация. *Статья посвящена созданию развивающей, творческой образовательно-воспитательной среды в школе. Авторами разработана модель выпускника как ориентира учебно-воспитательной деятельности школы № 1 сквозь концепцию ее развития, определены приоритеты учебно-воспитательной работы на каждом из этапов.*

Ключевые слова: образовательно-воспитательная среда в школе, учебно-воспитательная работа, модель выпускника, мониторинг.

Annotation. *The problem of creation of developing, creative educational environment in the school is disclosed in the article.*

Key words: creative educational environment in the school, educational work, the model of school-leaver, monitoring.

Актуальність. Час висуває свої цінності. Зокрема, змінюється ставлення до школи - усе це зумовлює докорінно переглянути підходи до організації змісту освіти в школі.

Переосмислюючи роль і завдання свого закладу, розуміємо, що домінуючою ознакою його розвитку на сучасному етапі є інтеграція освіти й науки.

Передумовами співпраці з науковцями стали: концепція розвитку школи, бажання батьків, учнів вчителів учитися та вчити, використовуючи сучасні педагогічні технології, технічні й інформаційні досягнення, бажання не тільки берегти, а й примножувати престиж школи. І ось уже впродовж

десяти років школа працює в режимі розвитку під керівництвом кафедри менеджменту освіти та маркетингу ЦППО НАПН України.

Спільна діяльність полягає у проведенні кафедрою науково-практичних конференцій, семінарів, організації виїздів з метою вивчення досвіду з упровадження експериментальної теми в школах України, консультативної роботи за результатами проведення експериментальних досліджень у нашій школі. Поза сумнівом, результативністю такої співпраці є більш високий рівень сформованості інноваційного мислення керівництва школи й учителів. За цей час значно зріс професійний рівень учителя, про що свідчить якісний склад колективу. На сьогодні в ньому працює 25 учителів вищої категорії, що становить 40% усього складу, 11 учителів-методистів та 15 старших учителів, що складає 42%.

Виклад основного матеріалу дослідження. Протягом чотирьох років (2001-2004 роки) школа брала участь в експерименті «Освітній моніторинг як механізм адаптивного управління школою». Використання алгоритму адаптивного управління (за Г.В.Єльніковою) допомогло впорядкувати управлінську діяльність. Для цього було створено моделі наскрізно-адаптивного управління школою, системи інформаційного забезпечення управління закладом, а також факторно-критеріальні моделі діяльності всіх напрямків навчально-виховної роботи, параметри й критерії яких адаптовано до умов школи й особливостей її діяльності.

Сьогодні на адміністративному рівні визначаються головні напрямки стратегії розвитку школи й навчально-виховного процесу: аналізується стан і результативність науково-методичного забезпечення, організовується й відстежується інноваційна діяльність, створюється комплексна діагностика її результатів, забезпечується взаємодія з вищими навчальними закладами.

На рівні керівників методичних об'єднань, кафедр здійснюється координація науково-методичної роботи з навчальних дисциплін, збагачується зміст навчання, відпрацьовуються технології, методики

викладання, відстежується й аналізується рівень навчальних досягнень та засвоєння учнями програмового матеріалу.

На рівні педагогічних працівників здійснюється необхідне науково-методичне забезпечення для роботи вчителів, створені умови для зростання професійного рівня, фахової майстерності, стимулюється творча діяльність.

На учнівському - створюються умови для подальшого розвитку здібностей учнів через профільні класи, класи з поглибленим вивченням предметів, організацію науково-дослідницької роботи в первинному осередку Малої академії наук.

З уведенням моніторингу ми відчули істотні зміни в роботі вчителя. Увага до поточних процесів навчання, проектування траєкторій розвитку учасників навчально-виховного процесу, побудови навчальної діяльності й підвищення «творчого поля» робить вчителя суб'єктом більш високого рівня розвитку, перш за все, за рахунок підвищення рефлексивних моментів діяльності. Якщо ще кілька років тому у процесі здійснення моніторингових процедур не повною мірою залучались учителі школи до управління своєю діяльністю через процеси самоконтролю, самоаналізу, саморегулювання, то сьогодні в створеній нами системі управління спостерігаємо позитивні результати синергетичних процесів, що спрямовують учителя на саморозвиток. Якщо за вхідними даними 28% учителів не використовували нових технологій, 21% негативно ставилися до прогнозування розвитку учнів, то на сьогодні таких учителів відповідно 5% і 3%. Наразі 90 % вчителів беруть участь у цілеспрямованій науково-методичній роботі, розробивши свою творчу програму, де моделюють власну діяльність, що передбачає вибір способів, методів, порядку дій щодо досягнення спільної мети.

Таким чином, ми домоглися узгодження зовнішніх вимог до діяльності вчителя з його внутрішніми мотивами, передбачених адаптивним управлінням.

Переваги запровадження моніторингових досліджень є очевидними. І пояснюється це тим, що в ході відстеження процесу (з самоаналізом, самокоригуванням) вчасно вносяться змістові й технологічні корективи в навчальний процес, здійснюється особистісно-зорієнтоване навчання, забезпечується зростання творчого рівня, здібностей дитини, складаються психологічні карти учнів і класних колективів, дані своєчасно обробляються за допомогою комп'ютера з побудовою графіків, що дозволяють візуально оцінити динаміку тих якостей, що корегуються, наприклад, уваги, пам'яті, мислення тощо.

На сьогодні помітне стабільне зростання показників професійної діяльності наших учителів за такими позиціями:

- володіння змістом навчальних курсів;
- опанування нових підходів до навчання, виховання і розвитку учнів;
- знання методик і методів роботи.

Як показали дослідження й матеріали педагогічних рад, значно покращився соціально-психологічний, педагогічний клімат в учительсько-учнівському колективі.

Тож вкотре переконуємося, що саме участь у Всеукраїнському експерименті «Освітній моніторинг як механізм адаптивного управління школою» наповнив новим змістом навчально-виховний процес, в тому числі й управлінську діяльність, направлену сьогодні на співпрацю всіх учасників навчально-виховного процесу, узгодження стосунків між усіма ланками, встановлення балансу між позитивними й негативними чинниками.

Логічним продовженням попереднього експерименту стала участь в обласному експерименті (2004-2009 роки) «Створення розвивального середовища для вчителя і учня на основі інформаційних технологій».

Однією з основних умов створення в школі розвивального середовища стала опора на особистісно-орієнтовану модель взаємодії суб'єктів навчально-виховного процесу. Говорячи в цілому про стандарти психолого-

педагогічних умов, ми орієнтувались на три основні, на наш погляд, складові якості навчання й виховання:

- навчальні програми;
- професійно-підготовлені вчителі;
- середовище розвитку дитини.

Виходячи на моделювання розвивального середовища для учителя й учня на основі інформаційних технологій в умовах адаптивної школи, ми розуміли, що воно має бути цілісною системою реальної взаємодії учителів, батьків, учнів, соціуму, яка, у свою чергу, має оптимізувати інтелект, соціальний розвиток кожного.

Ми врахували накопичений досвід навчально-виховної роботи й прогностичні психолого-педагогічні теорії, що стали основою організації навчально-виховного процесу в подальшому.

Створене нами творче освітньо-виховне середовище характеризується такими параметрами:

- інформаційна забезпеченість;
- позитивна емоційна насиченість;
- толерантність, духовна цінність;
- наявність креативних зв'язків;
- інтегративно-діяльнісний характер.

Для розв'язання завдань експерименту розроблено модель випускника як орієнтира навчально-виховної діяльності школи у перспективі, визначено стратегії діяльності школи через концепцію її розвитку, визначено пріоритети навчально-виховної роботи на кожному з етапів.

На сьогодні в школі здійснюються різноманітні форми як внутрішньої, так і зовнішньої диференціації. Профільні класи, класи з поглибленим вивченням предметів, класи розвивального навчання в початковій школі, професійне навчання у профільній старшій школі, реалізація додаткових освітніх програм через систему факультативів, гуртків, клубів, творчих

конкурсів, олімпіад тощо дають можливість нашим учням отримати якісну освіту, про що свідчать наступні результати.

Важливим показником ефективності діючої моделі освітнього середовища є рівень особистісних досягнень у різних сферах життєдіяльності учнів, 60% яких є переможцями різноманітних змагань, олімпіад, конкурсів, турнірів районного, обласного й Всеукраїнського рівнів.

Щороку в школі проводяться конкурси «Учень року», «Королева наук», «Випускник року», що об'єднують навколо себе творчо обдарованих дітей.

Моніторинг дослідження участі учнів у Всеукраїнських олімпіадах з базових дисциплін дав змогу проаналізувати рівень якості знань учнів, професійну майстерність учителів, ефективність форм і методів науково-методичної роботи. За три останні роки переможцями й призерами районних олімпіад стали 119 учнів, обласних – 24 учні, Всеукраїнських - 4 учні, МАН - 4 учні.

Школа є опорною в районі з питань:

- «Роль моніторингу освітнього процесу в управлінні навчальним закладом»;
- «Організація науково-методичної роботи в особистісно зорієнтованому навчальному закладі»;
- «Розвивальне навчання з формування цілісної особистості»(за системою Ельконіна-Давидова, за науково-педагогічним проектом «Росток» у початковій школі).

На базі школи функціонують майстер-класи для вчителів району з тем:

- «Використання інноваційних методів і прийомів навчання з метою самореалізації кожного учня на уроці»;
- «Здоров'язберігаючі технології»;
- «Розвиток зв'язного мовлення школярів»;

- «Особистісний підхід як основа підвищення компетентності школярів при вивченні географії» тощо.

Чаплинська спеціалізована школа № 1 щороку є переможцем серед навчально-виховних закладів району. Неодноразово вона ставала переможцем обласного конкурсу «Школа Херсонщини». Ось і цього року в номінації «Школа успіху» заклад посів перше місце.

Ці показники покращуються з кожним роком, і це говорить про те, що самовизначення стає потребою кожного. А процеси самоствердження й самореалізації визначають рівень активності, детермінують його поведінку й вибір особистісного шляху розвитку.

Тож можна зробити висновок, що вдалося виконати основне завдання експериментального дослідження щодо створення й реалізації особистісно-розвивального змісту в навчально-виховному процесі школи. Відбулося оновлення управлінської діяльності, створено умови для самоорганізації й самоуправління керованих об'єктів. Навчально-виховний процес зорієнтовано на здібності, схильності, потреби й життєві плани кожного з вихованців. Ми своєчасно реагуємо на зміни, що відбуваються в соціумі, прагнемо до створення необхідних умов для реалізації варіативної складової навчальних планів. Інформатизація закладу стає пріоритетним напрямком стратегічного розвитку інформаційного простору школи.

Відпрацювавши принципи й зміст освітнього розвивального середовища, віддаючи пріоритет інформаційним технологіям, ми зрозуміли, що постає інша проблема, яка полягає в необхідності залучення життєстворюючого аспекту простору школи й дослідженні та корекції між створеною освітньою атмосферою й розвитком особистості. Отже, знову необхідні нові ідеї, нові моделі, технології управління, навчання й виховання, що потребують апробації, експериментального дослідження. І тут вкотре допомогли дослідники кафедри менеджменту освіти та маркетингу ЦППО НАПН України Г.В. Єльнікова, В.К. Мельник, В.І. Маслов. Тому з січня

2009 р. ми приступили до реалізації програми нового експерименту «Розвиток учасників навчально-виховного процесу в умовах адаптивної школи», основною метою якого є виявлення й експериментальна перевірка комплексу педагогічних умов, що забезпечують розвиток особистості вчителя й учня. У процесі реалізації підготовчого, констатувального й організаційно-прогнозуючого етапів експерименту розроблено модель цілеспрямованого впливу розвивального середовища адаптивної школи на розвиток учасників навчально-виховного процесу. На нашу думку, в ній продумано стратегічний, змістовий, технологічний й управлінський аспекти експериментального дослідження; обґрунтовано перспективу діяльності закладу через концепцію розвитку й програму розвитку школи, розроблено проект «Школа життєвого успіху»; визначено критерії й показники відстеження динаміки розвитку вчителя й учня.

Висновки. Отже, успішна реалізація програми Всеукраїнського експерименту «Розвиток учасників навчально-виховного процесу в умовах адаптивної школи» сприятиме:

- підвищенню професійної мобільності вчителів й розвитку компетенцій учнів;
- реалізації творчого потенціалу учасників навчально-виховного процесу ;
- підвищенню рейтингу професійного спрямування випускників, конкурентноспроможності в життєвому просторі;
- подальшому прогнозуванню розвитку школи;
- формуванню у молодих фахівців здатності до спрямованої самоорганізації та їх мотивації до участі в експериментальній роботі з метою підвищення розвитку професійних компетенцій.

На нашу думку, школа, прямуючи поруч з наукою, зможе вирішити важливі завдання, що ставить перед нею сьогодення.

Література

1. Азгальдов Г.Г. О квалиметрии / Г. Г. Азгальдов, Э. П. Райхман. – М. : «Изд-во стандартов», 1972. – 172 с.
2. Ануфрієва О. Л. Оцінка якості початкової освіти на основі кваліметричного підходу : автореферат дис. ...канд. пед. наук: 13.00.01 / О. Л. Ануфрієва ; Центр. ін.-т післядипл. пед. освіти АПН України. – К., 2000. – 18 с.
3. Быкова В.Г. Мониторинг в образовательном учреждении // Завуч. – 2004. – № 6. – С. 38-48.
4. Боднар О. Моніторинг та самооцінка освітнього середовища навчального закладу // Управ. освітою. – 2006. – №8.
5. Дмитренко Г. А. Цільове управління: вимірювання результативності діяльності учнів і педагогів : навч.-метод. посіб. / Г. А. Дмитренко, В. В. Олійник, О. Л. Ануфрієва. – К. : УПКККО, 1996. – 84 с.
6. Єльнікова Г. В. Організація діяльності педагогічного колективу школи щодо контролю за засвоєнням учнями змісту навчання : навч. посіб. для слухачів ін-в післядипл. освіти та кер. загальноосв. шкіл / Г. В. Єльнікова. – Харків : ХОІНОПІ, 1996. – 60 с.
7. Єльнікова Г. В. Основи адаптивного управління : тексти лекц. / Г. В. Єльнікова. – К. : ЦППО АПН України, 2002. – 133 с.
8. Єльнікова Г. В. Моніторинг як ефективний засіб оцінювання якості загальної середньої освіти в навчальному закладі / Г. В. Єльнікова, З. В. Рябова // Обрії. – 2008. – № 1 (26). – С. 5-12.
9. Лукіна Т. Моніторинг якості освіти: теорія і практика / Т. Лукіна. – К.: Вид. дім «Шкіл. світ»: Вид. Л.Галіцина, 2006. – 128 с. – (Б-ка «Шкіл. світу»).
10. Ляшенко О.І. Тестові технології і моніторинг в системі освіти України: стан і перспективи розвитку / О. І. Ляшенко, С. А. Раков // Вісн. ТІМО. – 2008. – № 11-12. – С. 67-70.
11. Моніторинг у ЗНЗ / упоряд. М. Голубенко. – К. : Шк. світ, 2007. – 128 с. – (Б-ка «Шк. світу»).
12. Моніторинг якості освіти: становлення та розвиток в Україні (реком. з осв. політики) / під заг. ред. О. І. Локшиної. – К. : «К.І.С.», 2004. – 160 с.
13. Моніторинг якості освіти: світові досягнення перспективи / за заг. ред. О. І. Локшиної. – К. : К.І.С., 2004. – 128 с.
14. Національна доктрина розвитку освіти України // Нормативно-правове забезпечення освіти : у 4 ч. – Х., 2004. – Ч.1. – С. 5-24.
15. Несіолковська Н. Моніторинг / Директор школи. Спецвипуск. – 2008. - № 31-32. – С. 4-40.
16. Ромадина Л. П. Справочник завуча. Организационно-методические и психолого-педагогические материалы (для директоров, заместителей директоров по УВП и начальной школе) / Л. П. Ромадина. – М. : Центр “Педагогический поиск”. 2001. – 160 с.
17. Рябова З. Якість освіти як педагогічна категорія // Джерело педагогічної майстерності. Управління якістю освіти в Харківському регіоні, 2006. – № 1(35). – С. 5-10.
18. Рябова З.В. Моніторинг розвитку навчальної діяльності учнів // Школа. – 2006. – №4. – С. 49-59.
19. Рябова З. В. Порівняльна характеристика моніторингу та контролю в освітніх системах // Дошк. виховання. – 2005. – №9. – С.11.
20. Рябова З.В. Система моніторингу загальної середньої освіти в регіоні як умова забезпечення якості освіти / З. В. Рябова, В. Е. Лунячек // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2006. – №6. – С. 8-14.
21. Рябова З. В. Кваліметричний підхід в управлінні навчальним закладом / З. В. Рябова, Р. Т. Назарян // Палітра педагога. – 2005. – №3. – С.13-15.

